

ביאורים

מאז בריאת העולם ועד ימינו לא פסקו המלחמות בין האומות. מאבקים אלו הם תוצאה של השוני עצום בתכונות, בכישורונות ובאופי של כל עם ועם. עם זה רואה בעם האחר, השונה ממנו, כמי שמתנגד לו ורוצה לנשל אותו מנחלתו - דבר המוביל למאבק ומריבה. תפיסת העולם האידיאלית הייתה צריכה להיות שכל האומות כולן הן משפחה אחת. במשפחה יש מספר ילדים השונים זה מזה, אך השוני ביניהם אינו גורם בדרך כלל לריב ומדון אלא יוצר עזרה הדדית שבה כל אחד מעניק ותורם מכישורונותיו המיוחדים למען המטרה המשותפת של בניין הבית. התפיסה הבסיסית שיוצרת את ההצלחה הזו היא שכולנו בני אב אחד אנחנו. כולנו אחים. שיש לנו אבא ואימא, וכל כישורונותינו מצויים בהם ולקוחים מהם. אם כן, איך ניתן ליצור תחושה כזו בקרב האנושות כולה? מי ה'אבא' וה'אימא' של האנושות, שבהם נמצאים כל הכישורונות בתמצית? עם ישראל! באומה הישראלית יש תמצית של כל הכוחות והכישורונות שיש באומות העולם. עם ישראל משמש כגשר בין כל העמים, שכן לכל עם יש תכונה המשותפת לו ולעם ישראל, וממילא עם ישראל מהווה תזכורת לעולם שבעצם כל האנושות היא משפחה אחת גדולה למרות ההבדלים הרבים.

לא רק האומות מקבלות מישראל ומתכונותינו השונות, אלא אף ישראל למדים מהאומות ומהתכונות המיוחדות שקיימות בהם. אך לימוד זה מהאומות נוגע רק לסדרי החיים החיצוניים, למשל איך לנהל סדרי הנהגה ואיך צריך להיראות הצבא. לעומת זאת, התוכן הפנימי של חיי האומה ומה הכיוון הרוחני והמוסרי של המדינה ושל הצבא - הם ישראליים לחלוטין. דמויות המופת המובילות את עם ישראל ומדריכות אותו בדרך ה' הן חייבות להיות מישראל. מהצד הפנימי ישנה רק השפעה מוסרית של עם ישראל כלפי אומות העולם ואין שום קבלה מהם.

השפעה הדדית זאת יוצרת קשר בין ישראל לאומות העולם, והיא הגשר המקשר בין כל האומות. זוהי הדרך להפוך את העולם למשפחה אוניברסלית אחת שבה כל אחד תורם מחלקו, ובמשפחה זו, כמו שבמשפחה רגילה ההורים הם חלק מהמשפחה אך נמצאים מעל לאחים, כך עם ישראל הוא חלק ממשפחת האנושות, אך בגלל מדרגתו המיוחדת ותפקידו הוא נמצא תמיד במקום עליון מכולם.

הרחבות

• מתי ללמוד מהאומות

ובזה יש מקום לקבלה שישארל מקבל מהעולם. במקומות אחרים מסייג הרב קוק את הלימוד מדרכי האומות: "כשכח ישראל גדול ונשמתו מאירה בקרבו בהופעה וענפיו המעשיים מתוקנים, בסדור מלא, בקדושה ביחוד ובברכה, במקדש וממשלה, בנבואה וחכמה, אז ההתרחבות לצד החול, לענוגי החושים הרוחניים והגשמיים, להצצה חזקית ופנימית לתוך חייהם של המון עמים ולאומים שונים, למפעליהם וספריותיהם, התגברות עז החיים הטבעיים, כל אלה טובים הם ומסוגלים להרחיב את אור הטוב" כשביית המקדש קיים מול עינינו, והקודש מופיע וגלוי במציאות, ניתן ללמוד מן העמים. אולם "משחשך האור, משגלתה שכונה, משנעתקו רגלי האומה מבית חייה, החל הצמצום להיות נתבע. על עז חילוני עלול להיות לרועץ, כל יופי טבעי וחשקו עלול להאפיל את אור הקדש ותם הטהרה והצניעות, כל מחשבה שלא נתגדלה כולה במחנה ישראל יכולה להרס את סדר האמונה והחיים הישראליים" [אורות התחיה טו]. בזמן כזה, שאיננו מבינים את מקומו הנכון של החול בחיים, אסור לנו ללמוד מדרכי העמים אלא עלינו להתרכז בחיי הקודש שלנו.

הרב קוק כותב שלא רק בישראל חל שינוי עם חורבן בית המקדש, אלא גם אצל הגויים: "אין אנו זקוקים בשום אופן ללמוד מדרכי אירופא - אף על פי שגם זה איננו כלל מוחלט, וממתוקנים שבהם הלא עלינו החובה ללמוד, אבל בימינו נתקלקלו כל כך הדעות, עד שקשה למצוא את הנקודה של המתוקנים שבהם". עובדה זו מובילה למסקנה כי "עלינו לחדור ביותר בתוך מאור התורה עצמה" [אגרות הראיה א עמ' קפז].

שאלות לדין

מדוע לא ניתן ליצור קשר שבנוי על תלות של צד אחד בלבד?

האם יש לחזון הרחוק של אחדות העמים השפעה על יחסינו כלפיהם בהווה? כיצד?

צדקה עשה הקדוש-ברוך-הוא עם עולמו, מה שלא נתן כל הפשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד, לא בארץ אחת, לא בדרך אחד ולא בעולם אחד, כי-אם מפזרים הם הפשרונות, והכרח השלמות, שהוא כח המושך היותר אידאלי, הוא הגורם להמשך אחרי האחדות המרוממה, המכרחת לבוא בעולם, והיה ביום ההוא - יהיה ד' אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט).

אוצר סגלת עולמים בישראל הוא גנוז. אבל כדי לאחד במובן כללי גם-כן את העולם עמם מכרחים צדדי פשרונות מיוחדים להיות חסרים בישראל, כדי שישלמו על-ידי העולם, וכל נדיבי עמים.

קבלה מהגויים והשפעה עליהם

ובזה יש מקום לקבלה שישארל מקבל מהעולם, וממילא פנויה היא הדרך כלפי ההשפעה, אלא שהקבלה היא מבחון וההשפעה מבפנים, כלומר פנימיות החיים שלמה היא בישראל, באין צורך להעזר משום כח זר בעולם, וכל שלטון-משנה בישראל מקרב פנימיות החיים הוא נובע, "מקרב אחיק - ממבחר שבאחיק" (בבא קמא פח; ספרי דברים, שופטים קנז). ולחיצוניות החיים מודמן שצריך השלמה דקא מבחון, "יפיתו של פת באהלי שם" (מגילה ט), "חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו" (ישעיה סא, ו), ומשפיע פנימיות החיים כנסת-ישראל היא רק משפעת ולא מקבלת, ד' בדרך ינחנו ואין עמו אל נכר (דברים לב, יב).

(אורות ישראל ה, ב)

התפלגות העמים והדרך לאיחודם

ראויה היא האנושיות שתתאחד כלה למשפחה אחת, וחדלו אז כל התגרות וכל המדדות הרעות היוצאות מחלוקי עמים וגבולותיהם.

אבל העולם צריך להעדין התמצית, שהאנושיות משתכללת על ידו בעשר הצביונים המיוחדים של כל אמה.

וזה החסרון תשלים כנסת-ישראל, שתכונתה היא כמין אוצר-רוחות גדול הכולל בקרבו כל כשרון וכל נטית רוח עליונה.

ובמלואה הגמור של כנסת-ישראל יהיה שמוור בעולם, ביחוד על-ידי קשורה עם כל העולם בלו, כל הטוב שיוצא מפלגת עממים, ושוב לא ימצא צורך בהתפלגות הממושית, והיו כל העמים הפלליים חטיבה אחת, ועל גביהם בתור אוצר קדוש, ממלכת כהנים וגוי קדוש, סגלה מכל העמים, כאשר דבר ד'.

(אורות ישראל ה, יא)

הכרח השלמות - מוטבעת בנו השאיפה לשלמות. **כח המושך** - המניע את הבריאה להתקדם. **האחדות** - שבה מצורפים הכישורונות כולם. **סגלת עולמים וכו'** - בעם ישראל קיימת היכולת לאחד את הבריאה והעולמים כולם ולהביאם לשלמותם. **פנויה היא הדרך** - הקבלה יוצרת קשר ותלות הנאפשרת השפעה הדדית. **מבחון** - הגויים מעניקים לישראל כשרונות ומעלות חיצוניות כדוגמת טכנולוגיה ואסתטיקה, "חכמה בגויים תאמין". **מבפנים** - תכנים פנימיים (אמונה, מוסר) היוצאים מישראל אל שאר העמים. **וכל שלטון-משנה בישראל מקרב פנימיות** - תפקיד שלטוני מבטא תוכן פנימי של ישראל ולכן יש למנות רק בן ישראל. **באהלי שם** - עם ישראל מקבל ולומד מן בני יפת את חכמת היופי והאסתטיקה.

העדין התמציתי - עדינות פנימית המתאימה לריבוי הסגנונות האנושיים. **משתכללת וכו'** - ריבוי הגוונים והסגנונות של כל אומה מביאים ברכה לעולם ובתנאי שיתוקנו הנפשות ומידותיהם הרעות. **אוצר-רוחות** - בישראל כבר מצויים כל הגוונים והכשרונות השונים שבאומות. **ובמלואה הגמור** - כשישראל יגיעו לשלמות מעלתם וישפיעו על האומות. **יהיה שמוור** - הטוב שבעולם ישתמר. **קשורה** - של כנסת ישראל. **מפלגת עממים** - מהחילוק של האומות זו מזו.

הקדמה

האמונה באלוהים היא הגרעין הפנימי של חיינו; היא הקשר החי עם מקור חיינו - ה' יתברך. אך אולי דווקא בשל העובדה שהאמונה מרכזית ופנימית כל כך, לא תמיד קל לנו להגדיר לעצמנו מהי - האם היא רגש? מחשבה? או אולי שניהם גם יחד? בפרק זה נברר לאור דברי הרב משה האמונה וכיצד יש באפשרותנו להעמיק את אמונתנו. ההשתקקות אל אלוהים היא לדברי הרב, גורם מרכזי במין האנושי. אלא שאת צורתה המבוררת והנקייה מהגשמה ומאילולת היא מקבלת דווקא בצורתה הישראלית. כאשר האמונה באלוהים איננה נקייה והיא לוקה בהגשמה או בשאר דמיונות, כל החיים הופכים להיות עכורים וחלושים. האדם מתמלא פחד וחרדה מפני האלוהים שנתפס בדמיונו כגורם זר ומאיים. לעומת זאת, כאשר אותו כוח אמוני שקיים באדם מתברר ועומד על צורתו המתוקנת, הוא הופך להיות כוח המניע לראות את כל עולמנו באור חיובי המתקדם ומתעלה לאור רצון הבורא המקיים בטוב את עולמו. לאורך ההיסטוריה עברה אמונת האדם תהפוכות ותהליך זיכור וזיקוק ממושך. גורם מרכזי בעילוי זה היה כאמור השפעת אמונת הייחוד של ישראל. היחס הנכון לאלוהות גורר יחס מתוקן ונכון לזולת ולעולם כולו. לכן, ככל שנעמיד את אמונתנו על משמעותה הנכונה ועל עומקה ועוצמתה, כך יארו חיינו באור נכון וטוב יותר.

ביאורים

קיימות שתי תפיסות רווחות ביחס לאמונה: האחת טוענת שהאמונה בה' היא ידע שכלי. האדם למד את הנושא לעומקו, בירר אותו בשכלו עד כמה שידו מגעת, והגיע למסקנה שאכן ה' קיים בעולם, וממילא מחויב הוא למלא את רצונו. בכדי להאמין בה' יש לעבור תהליך שכנוע שכלי בנוגע למציאות ה' והמחויבות כלפיו. התפיסה השנייה טוענת, שהאמונה בה' היא חוויה דתית. האדם משתוקק להתקרב לה' מרוב אהבה אליו. להאמין בה', פירושו להרגיש באופן מוחשי שה' קיים, ושיבנו לבינינו יש קשר חי.

הרב קוק מתמודד כנגד שתי התפיסות הללו. הוא לא שולל את הצורך והחשיבות של השימוש בשכל וברגש כדי לבסס את האמונה בה'. הוא חולק על ההגדרה של האמונה עצמה.

כל אדם רגיל להשתמש במהלך החיים שלו גם בשכל וגם ברגש. בכל צומת דרכים בה נדרש האדם להכריע, הוא נעזר בכלי הניתוח וההיגיון של השכל, וגם בתחושות וברגשות שמלווים אותו. חיי האדם יהיו דלים מאוד, וגם חסרי כיוון ברור, בלי כוחות השכל והרגש. אבל אף אדם לא יעלה בדעתו שהחיים שלו הם השכל והרגש בעצמם. החיים אמנם באים לידי ביטוי דרך האפיקים השונים שבאישיות, דרך ההיגיון השכלי, ודרך החוויה הרגשית, אולם לכל אדם יש ודאות עמוקה, מעבר לכל ספק, שהחיים הם מעבר לכל הגדרה וצמצום. החיים הם עצם הקיום, ודוקא בגלל זה הם ממשיים וברורים יותר מכל. אין צורך לשכנע אדם בריא בנפשו שהוא חי. הצורך להביא הוכחות על מציאות החיים, מעידה על משהו משובש ולא נורמלי.

האמונה היא כמו החיים עצמם, כיון שחיי האדם יונקים מהגשמה האלוהית. האמונה בה' היא ודאות קיומית בנוכחות ה' בחיים שלי. אמונה זו מעניקה לחיים את התכלית והייעוד שלהם, ולכן אי אפשר להפריד בין האמונה לחיים. אמנם ודאות האמונה לא תמיד בהירה, ויש צורך להיעזר בכלי השכל והרגש כדי לגלות אותה. אבל במצב הנורמלי, השכל והרגש אמורים לשמש רק כאמצעים שבהם האמונה מתגלה בפועל, על ידי ההיגיון והחוויה הרגשית.

האמונה ממחישה את הקשר הקיומי בין האדם לה', ומעמידה ערוץ פתוח ודו סטרי ביניהם. בעבר, הייתה זו התשתית הרוחנית לנבואה, שמעבירה תוכן ומסרים מהבורא אל האדם. זוהי גם התשתית הרוחנית לתפילה בהווה, שממחישה את הרצון וההשתקקות של האדם אל הבורא.

שאלות לדין

אם האמונה אינה שכל, האם זה אומר שהיא סותרת את ההיגיון?
לפי דברים אלו, מה מגדיר את האדם כאמין?

אמונה

האמונה נמצאת במהות הנשמה

האמונה אינה לא שכל ולא רגש, אלא גלוי עצמי^ו היותר: סודי של מהות הנשמה, שצריך להדרין אותה^ו בתכונתה.

וכשאין משחיתים את דרכה הטבעי לה, איננה צריכה לשום תכן אחר לסעדה^ו, אלא היא מוצאה בעצמה את הכל.

בעת החלש אורה, אז בא השכל והרגש לפנות לפניה דרך. וגם אז צריכה היא לדעת את ערכה, שלא משחיתה^ו - השכל והרגש - הם הנם עצמותה. וכשתהיה קבועה באיתן מושבה, אז יצליחו השכל והרגש בפניו הדרך ובהמצאת האמצעים השכליים והמוסריים המסקלים את המכשולים מעל דרכה.

האמונה ואור הנבואה

ההסתכלות המיוחדת של האמונה - שהיא חלק ד' בעצמה^ו - הוא האור^ו של הנבואה, וברדת המדרגה - שפעת רוח הקדש, בשגם אלה^ו יורדים לפעמים^ו ומתאחים^ו עם השכל והרגש בדרך גלוייהם.

פניה אל ה' היא האמונה

צריך לדעת שאי אפשר לפנות אל ה' יתברך בשום שכל ובשום רגש, וקל וחמר בשום חוש, כי אם באמונה לבד, ותפלה היא אמונה, ויראה ואהבה הנם גם כן גלויים של האמונה. ומה שאומרים^ו חוש האמונה או רגש האמונה, וקל וחמר אם נאמר מדע האמונה ושכל האמונה, הם דברים של שמות משאלים לבד, כי עצמות האמונה אינה שום דבר מהם, כי אם עליונה מכל אלה, שאין בה מחסור מכל, שפוללת באחדות ושלמות עליונה את התמצית היותר מבחר וחקק מכל הנ"ל.

(מאמרי הראיה א, מאורות האמונה)

גלוי עצמי - הופעה, יציאה אל הפועל. **להדרין אותה** - לסייע ולכוון את גילוי האמונה להופיע בצורה טובה ומוזקקת. **לסעדה** - לעזור לה. **משחיתה** - הכלים המסייעים לכישרון האמונה להתגלות. **שהיא חלק ד'** בעצמה - הנשמה היא "חלק אלוה ממעל", והאמונה היא גילוי הנשמה. **הוא האור וכו'** - פסגת האמונה היא הנבואה והמדרגה שתחתיה היא רוח הקודש. **בשגם אלה** - הנבואה ורוח הקודש. **לפעמים וכו'** - לצורך התגלות הנבואה יש צורך לפעמים לאדם להכין ולהכשיר את עצמו בעזרת השכל והרגש כדוגמת "אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה". **מתאחים** - משתלבים זה בזה. **אומרים** - בשפת הדיבור המורגלת.

ביאורים

במחשבה ראשונית, נראה שהאמונה בה' תלויה בבחירת האדם. כשם שהאדם לא מוכרח לעסוק במקצוע מסוים, או לגור במקום מסוים, כך הוא לא מוכרח להיות מאמין. בייחוד בדור שלנו, שבו רובו של עם ישראל נטש את דרך התורה והמצוות, ניכר בגלוי שהאמונה היא לא דבר המובן מאליה.

לעומת זאת, הרב קוק טוען, שהאמונה היא תחושה טבעית והכרחית, שאין אפשרות להימנע ממנה. אין לאדם בחירה אם לחיות, כי עצם הקיום שלו בעולם איננו תלוי בו. לאדם ישנן בחירות רבות בחיים (למשל, באיזה תוכן למלא את חייו), אבל החיים עצמם הם עובדה קיימת ('על כרחך אתה חי', [אבות ד, כב]). בדומה לכך, גם האמונה היא עניין קיומי. חיי האדם נובעים מהנשמה האלוהית שבו והם מבטאים את הקשר בינו לבין הבורא. זוהי האמונה בעצמה. אי אפשר לדבר על חיים בלי אמונה. זאת גם הסיבה שהאמונה קיימת בכל הנבראים בעולם, כי בכל מקום שבו יש חיים יש קשר ודבקות באלוהים, מקור החיים.

המשמעות של האמונה עבור כל מדרגות הבריאה שבעולם: הדומם, הצמחים ובעלי החיים, היא רק הקיום והחיים עצמם. הייחודיות של האמונה אצל האדם, היא שיש בה תוכן והשפעה, והיא יכולה להתבטא באופן ממשי. האדם יכול להעמיק בשכלו ולהבין את משמעות הקשר שבינו לבין הבורא, ואת השלכותו של על חייו. האמונה אף מולידה רגשות אצל האדם, הוא יכול לירא מה' ולאהוב אותו. לאדם אמנם אין בחירה האם להאמין, אבל יש לו בחירה כיצד לפרש ולתרגם את האמונה לדרך חיים. האמונה מסוגלת לרומם את האדם לתשוקה רוחנית, לשאיפה להידמות לבוראו. בכח האמונה האדם מתעלה על היצרים הטבעיים שלו, ומנהל את כוחות הגוף בהתאמה למטרה שאותה הוא מציב לעצמו. האמונה יכולה להעניק לאדם תענוג אצילי, כשהוא הוגה ברעיונות ותובנות על ההתגלות של ה' בעולם, ומרגיש תשוקה עזה להתקרב אליו.

אולם, בדורות עברו, החליטה האנושות ליישם את האמונה דרך עבודת האלילים. האלילות רותמת את האמונה כדי להעצים את כוחות הגוף ויצריו, ולהעניק הכשר מוסרי להפקרות ומתירנות. לפי האלילות, הקשר בין האדם לבורא לא אמור לפתח את חיי הרוח שלו, אלא נועד רק להפיק תועלת גשמית מהאל, כמו ירידת גשם, פרנסה ובריאות. האלילות השפילה את האמונה, והשתמשה בה כדי להכשיר את הצדדים האפלים של האנושות.

אברהם אבינו הכיר בעוצמה הרוחנית הגנוזה באמונה, שהאלילות מונעת ממנה לצאת אל הפועל. מתוך השתוקקות ורצון עז לקרבת אלוהים, אברהם ניפץ את הפסילים, והסיר את המחסום שהציבה האלילות על רוח האדם. אברהם אבינו סלל את הדרך לאנושות כולה לגלות אמונה אמיתית שיש בה טהרה ומוסר. הפעולה של אברהם אבינו נעשתה ברבות הימים לטבע הלאומי של עם ישראל.

הרחבה

• טבעיות האמונה

הדבקות בד' היא התשוקה היותר טבעית לאדם. הרב קוק מברר במקום אחר כי את טבעיותה של האמונה באדם ניתן לראות בילד: "הטבעיות הטהורה של נשמת האדם יכולים אנו להכיר בהבחנה עמוקה וחודרת בקטנותו של אדם, בתקופת הילדות, בעוד לא נודעה נשמתו בזוהמת 'השאר שבעיסה' שבמהומת החיים. בהבחנה מבררת רואים אנו, כמה נוח הוא לאדם בילדותו לקבל רגש אלוהי וכמה הוא מוכשר להיות מושפע לחבת קדושה ויראת שמים, תיכף משבא לכלל דעה כל שהיא. על כן באו גם טובי החושבים של הפדגוגיה (תורת הינוך) לידי הכרה, שהחנוך הדתי הטהור, המואר בשכל טוב ומרופד ברגשות עדינים, הוא החנוך היותר טבעי להאדם בילדותו." [מאמרי הראיה א, קרבת אלוהים] פסיכולוגים רבים ניסו לברר מהו הכח המניע את האדם, יש שאמרו: החברה, ואחרים אמרו: יצריו של האדם. הרב קוק מלמד אותנו מתוך הכרתו את טבעיות האמונה באדם כי: "השאיפה לקרבת אלוהים ברום עזה רק היא הנה היסוד המרכזי לכל הנטיות, התשוקות והשאיפות של הנפש האנושית כולה; הן כולן נובעות ממנה ושבות אליה." [שם]

שאלות לדין

"כִּשְׁם שְׁאֲנֵנוּ מְכַרְחִים לְחַיִּוֹת, לְחַיִּוֹת נְזֻזִים וּמִתְגַּדְּלִים, כִּף מְכַרְחִים אֲנֵנוּ לְחַיִּוֹת דְּבָקִים בְּד'". האם אתה מרגיש כך תמיד? מדוע?

אם הדבקות בה' היא כל כך טבעית, כיצד ייתכן שהילדות האנושית עיכבה אותה? הרי הילדות אמורה להיות המציאות הכי טבעית!

ההצלחת שילה יוסף בן משה הי"ו

הדבקות בד' היא התשוקה היותר טבעית לאדם.

מה שהיא ° בכל המצוי כלו בצורה אלמנת וחרשת, בצורה כחנית°, נתפתחה° באדם בצורה משפלת והרגשית°.

אין התשוקה של הדבקות המחלטת באלהים חיים, באור אין-סוף, דבר שאפשר להיות חלופו° בטבע ההווה. כשם שאנו מכרחים לחיות, להיות נזונים° ומתגדלים, כך מכרחים אנו להיות דבקים בד'!

הדבקות הנתבעת ממנו בכל מלא-נשמתנו מכרחת היא להיות הולכת ומתפתחת בנו, הולכת ומתעמקת בהרגש, הולכת ומתחננת בהפכה ותבונה. בשום אופן לא תוכל האנושיות וגם כל ההויה לחיות בלא הזרם של תשוקת הדבקות האלהית, החי תמיד בקרבה אף-על-פי שהוא באופן סתום ונעלם.

הילדות האנושית°, ימי החשף° העב והמגשם, הניחה בעולם יסודות-חיים כאלה, שעכבו את הדבקות האלהית שלה מהתגלות במלא אורה. אין לשער את צערה של הנשמה העולמית הכללית והצער הפנימי הנשמתי, של כל חי וכל אדם, על הלחץ הרוחני, על מניעת הטוב הגנוז בקרבו, המאיר כל-כך, המעדן כל-כך, המחיה חיי רחב, חיי נצח, גבה ועז. מכרחים לו החיים הללו, הם עצם טבעו והיותו, - והנה באה החלשה האנושית ותעש אלילים אלקמים, אלהות חמרית גסה וזוללה, מגבלת וחסרה, ותסתם את כל החרפים°.

ומצירים° אנו לנו נשמה גדולה ענקית לכל מלא שאיפותיה, את תשוקתה הפבירה לחפש ואור, את צערה החזק, את מכאובה הנמרץ על עלבון התבל, - נשמת אברהם, - איך היא מתמרמרת בראותה את האש, את האור המוכן° לכל, לכל החי, לכל הנשמה, הרחב האלהי הקורא להויה: היה אור, הקורא לכל פרט: המלא אש, גדל, גבה ונחת, טוב וגבורה, אהבה ונעימות, והבארות° נסתמו, "סתמום פלשתים° ומלאום עפר" (בראשית כו, טו), איך מתפרץ הארי° מהסוג, איך נוטל הוא את מקלו בחרון, משבר את הצלמים, קורא בכח לאורה, לאל אחד אל עולם.

תכונת האמה בישאל לקחה לה את התשוקה הזאת ליסוד חיי הלאמיות שלה על-פי גורלה° ההיסטורי.

(אורות, זרעונים, ערך התחיה)

מה שהיא - המציאות כולה דבקה בה'. **בחנית** - בכח (לעומת בפועל), בהכנה פנימית שאינה ניכרת בפועל. **נתפתחה** - תשוקת הדבקות נתפתחה. **משפלת והרגשית** - בשכל וברגש. **שאפשר להיות חלופו** - לא ניתן לחיות באופן אחר, ללא דבקות בה'. **נזונים** - במזון גשמי. **הילדות האנושית** - ראשית ההיסטוריה האנושית. **ימי החשף** - האדם חי במחשבה פרימיטיבית. **הלחץ** - הצמצום שלא אפשר לאור הרוחני להאיר. **החרפים** - של אור הנשמה. **מצירים** - במחשבה ודמיון. **המוכן** - בפוטנציאל. **הבארות** - הנביעה הפנימית מהנשמה. **הארי** - נשמת אברהם. **גורלה** - התפקיד שנועד לה בתהליך ההיסטוריה העולמית.

דבקות בה' היא טבעית לאדם

הילדות האנושית עיכבה את הדבקות

נשמת אברהם

ביאורים

כיצד תדע האם אתה מאמין? אם אתה שלם עם זה. האמונה היא לא סך ידיעות ומחשבות שהאדם צריך לצבור, אלא שלוות הנפש. כשמציאות ה' היא לא נושא לדיון מבחינתך, כשאין לך התלבטות האם החיים שלך קשורים לה' או לא, סימן שאתה מאמין. האמונה היא לא הוכחות ומהלכים הגיוניים, אלא תחושה עמוקה המשרה הרגשה טובה.

החיים הם דבר המובן מאליו עבור כל אדם. המחשבה על כך שהאדם חי, ויש בו כוחות ויכולות שנתונים למרותו, משמחת את האדם ומסבה לו עונג. לאדם יש עיסוקים ועניינים רבים בחייו שעלולים להתנגש ולסתור זה את זה. הוא רוצה לעסוק בעבודת כפיים, אבל גם להעמיק בלימוד עיוני. הוא רוצה לפרנס את משפחתו, אבל גם לגמול חסד לזולת. הוא נדרש להתלבט ולהכריע בין ערכים ותחומי עניין שונים. אבל החיים עצמם הם לא עוד נושא או תחום שצריך לתת עליו את הדעת. החיים הם הבסיס, שעל גביו מתנהלים כל העיסוקים של האדם. החיים לא יכולים להפריע או למנוע מהאדם לממש את רצונו באפיק מסוים, כי החיים הם האדם עצמו.

גם האמונה, כמו החיים, היא לא עוד נושא. האמונה היא התשתית שמעניקה לאדם את יכולת הקיום והעשייה בעולם. אם האמונה גורמת לאדם צער ומכבידה עליו, סימן שזו עדיין לא אמונה אמיתית. הידיעה על מציאות ה' ועל המחויבות לשמירת תורה ומצוות, עלולה בודאי לגרום לאדם תחושת מחנק ומעמסה. כל זמן שהידיעה הזו לא התמזגה עם החיים שלו, היא תעמוד בסתירה להם. רק כשהידיעה הזו תחדור אל תוכו, ותעניק לו חיות ובטחון, היא תהפוך לאמונה.

כיצד הופכים את הידיעה, לאמונה? על ידי תיקון המידות. כשהאדם מתנהג בדרך הישר, ומטהר את האישיות שלו, הוא מסיר את כל המחסומים בינו לבין הנשמה שלו.

הרחבות

לימוד האמונה

שְׁאֲמַתְתָּ הֶעֱנִין הַנּוֹדֵעַ קְבוּעָה בְּקֶרְבוֹ. הרב קוק מלמד אותנו כי לימוד האמונה אינו רק בירור שכלי של אמיתות מסוימות, אלא הוא לימוד שמתיישב בנפש האדם. הרב צבי יהודה קוק בהערה [עולת ראייה עמ' תעה] מפנה לדברי הרמב"ם: "דע, המעיין בספרי זה, שהאמונה אינה העניין הנאמר בפה אלא העניין המצטייר בנפש כאשר מקבלים- כאמת שהוא כך כפי שהצטייר" [מורה נבוכים ח"א, נ].

כיצד ניישם דברים אלו? בפסקה שלנו הרב מתנה את הדברים בישירות הלב וטהרתו. אולם כהדרכה מעשית מברר הרב שלזה יש צורך בשילוב של תורה ותפילה. לימוד האמונה דורש עיון והעמקה שכלית כפי שכותב הרב קוק: "... ודאי רק יראת ד' לבדה היא חכמה... כל הידיעות שבעולם... אינן כי אם ידיעה, אלא שיפול בהן קושי בהשגת ידיעתן עד שנצטרך להשתמש גם בהן בכח החכמה, שמעיקרו לא נברא באדם כי אם לצורך היראה (לימוד יראת ה' - אמונה) לבדה." [מוסר אביך א, ב] אולם אחרי הבירור השכלי ישנה עבודה נוספת של הזדהות והפנמה של האדם עם התכנים אותם השיג בשכלו. עבודה זו היא עבודת התפילה: "התפלה משמשת להכניס את כל התורה וכל העבודה, כל החכמה וכל ההופעה, בתכונה טבעית, ומעמד נפשי קבוע, והיא חיי השעה, כלומר, שמחיה את השעה, להיות עומדת ישר מול יניקת שפע חיי עולם." [עולת ראייה עמ' יט] כלומר: את המעמד הנפשי של האדם ממלאת התפילה בתוכן - אמונה.

שאלות לדיון

האם אתה מרגיש שיש בך משהו שמתנגד לאמונה? מדוע?

מתי אתה מרגיש שהאמונה יוצרת בך מרגוע?

לעילוי נשמת מלכה בת הרב משה ישועה ע"ה

דבקות האמונה
בלב

גִּדְרִי הָאֲמוּנָה בְּכֻלָּהּ הוּא, שְׁאֲמַתְתָּ הֶעֱנִין הַנּוֹדֵעַ קְבוּעָה בְּקֶרְבוֹ, לֹא מֵצֵד הַיְדִיעָה לְבִדְהָ כִּי אִם מֵצֵד מְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ הַגְּמוּרָה כְּשֶׁהוּא מְקַבֵּל אוֹתָהּ בְּקִבְלָהּ שְׁלֵמָה, מְבִלִי שְׂיִסְתַּעַר בּוֹ מְאוּמָה נֶגֶד זֶה, וְלִכֵּן חַיּוּבָה הַתְּמִידִי שֶׁל הָאֲמוּנָה בְּד' יִתְעַלָּה הוּא, שְׂיִדְיַעַת מְצִיאוֹתָי יִתְעַלָּה וּמָה שְׂרָאוּי שְׂיִתְיַחַס לוֹ תִתְכַוֵּן בְּקֶרְבֵנוּ בְּתִמְדֵיּוֹת, זֶה אִי-אֶפְשָׁר כִּי-אִם עַל יְדֵי הַכֶּנֶת הַלֵּב בְּטֶהְרָה וּבִישָׁר וּבִמְעֻשִׁים הַמְתַּאֲמִים.

וְכֵן אָמַר חֲבִקוּק הַנְּבִיא: "וְצִדִיק בְּאֲמוּנָתוֹ יַחֲיֶה" (חֲבִקוּק ב, ד), כִּי מֵצֵד הַטֵּבַע מְצִיאוֹת הַחַיִּים הַיָּא קְבוּעָה בִּיְדֵיעָה בְּאֲדָם שֶׁהוּא חַי, וּבְהִיּוֹת מְצִיאוֹת הַחַיִּים עֲנִין נֶאֱהָב בְּלֵב וּמִתְקַבֵּל מְאֹד, עַל-כֵּן מְנַח תְּמִיד בְּלֵב כָּל אָדָם הַצִּיּוֹר שֶׁל הָאֲמֵנַת הַחַיִּים, וְהַצִּדִיק אֲמוּנָתוֹ כָּל כָּךְ דְּבוּקָה בְּלִבּוֹ וּמְשׁוּהָ עִם כָּל כַּחוֹת נִפְשׁוֹ, עַד שֶׁתְּמִיד הַיָּא שׁוֹכֵנַת בְּפַעַל בְּלֵב וּמְשַׁמְשֵׁת עִם כָּל פְּעֻלוֹתָיו, בְּאִין הַתְּנַגְדוֹת כָּלֵל, וְלֹא עִכּוֹב לְשׁוֹם פְּעֻלָּה וּמְחַשְׁבָּה.

כְּמוֹ שֶׁהֲרַגְשׁ הַחַיִּים, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא תְּמִיד בְּפַעַל בְּלֵב אֵינוֹ מְעַכֵּב שׁוֹם פְּעֻלָּה וּמְחַשְׁבָּה, לְפִי שֶׁהֶאֱפְשָׁרוֹת שְׂאִיזוֹ יְדִיעָה שֶׁבְּנֶפֶשׁ תִּעַכֵּב עַל אַחֲרֵת הַיָּא רַק כְּשֶׁאוֹתָהּ הַיְדִיעָה גּוֹרְמַת קֶצֶת טְרָדָה לְנֶפֶשׁ, אֲבָל מָה שְׂדָבוּק כָּל כָּךְ בְּנֶפֶשׁ עַד שֶׁהִיא מְקַבֵּלַת מְמוֹנוֹ רַק נֵעַם שְׁלֵם וּמְקַבֵּל מְכָל צֵד, בְּלֹא שׁוֹם הַתְּנַגְדוֹת כָּלֵל, הָרִי אֵינוֹ מְטָרִיד אֶת הַנֶּפֶשׁ כָּלֵל, אֲלָא הוּא עֶקֶר מְנוּחָתָה וְאֶף עַל יְדוֹ תּוֹסִיף תֵּת כַּחַה לְעַבֵּד וּלְהַשְׁכִּיל.

וְזֹאת הַיָּא מְעַלַת הַקְּדוּשִׁים, הַעוֹסְקִים בְּכָל דְּרָכֵי הָעוֹלָם וְדַבְּקִים בְּחַיֵּי אֲמוּנָתָם.

(עולת ראייה א עמ' שלו-שלח)

גִּדְרִי - הגדרת. בְּכֻלָּהּ - באופן כללי. בְּקֶרְבוֹ - של האדם. הַיְדִיעָה - ההכרה שבשכל. שְׂיִסְתַּעַר - תתעורר התנגדות. הָאֲמֵנַת הַחַיִּים - האדם הבריא מאמין בחייו. וּמְשׁוּהָ - מתאימה. וּמְשַׁמְשֵׁת - כל פעולות הצדיק מושפעות מן האמונה. הַרְגֵשׁ הַחַיִּים - הרצון לחיות.

ביאורים

הצרות העיקריות של האדם בחייו, אינם גשמיות אלא רוחניות. כשהאדם מלא שמחה ובעל בטחון עצמי, גם אם הוא סובל מבעיות בריאות ופרנסה, יש לו חוסן נפשי שמעניק לו יציבות. לעומת זאת, כשהאדם שרוי בדיכאון ובעצבות, החיים שלו אינם שווים בעיניו. מהי הסיבה לצרות הללו שתופסות מקום בחיי האדם?

הסיבה היא הבנה שגויה ומסולפת של ענייני האמונה ושל הבנת אופי הקשר בין האדם לבורא. קיימת תופעה טבעית בעולם, שכל נברא חש צורך להתבטל בפני מי שיש לו השפעה עליו. התלמיד מקבל חכמה מהרב, הוא מכיר בעליונות שלו כלפיו, הנובעת מכך שהוא זקוק לו. הילד מבין שחייו תלויים לגמרי בהורים שלו, והוא נכנע ומתמסר אליהם.

התלמיד והילד לא מרגישים שהתלות שלהם באחרים פוגעת בהם ומחלישה אותם. להיפך, הם חשים שתלות זו מעצימה ומחזקת אותם. הסיבה לכך היא שהם בטוחים שהמורים וההורים רוצים בטובתם, דואגים להם, ומשלימים את חסרונם. הם מודעים לכך שלגורם בו הם תלויים יש מטען רוחני וגשמי, שכעת להם הוא חסר.

אולם ביחס לבורא, זה כבר לא מובן מאליו. ישנה תחושה מסוימת, על פיה האל מנצל את סמכותו כדי לרדות בבני האדם ולשעבד אותם לרצונו. שהאל הוא עריץ ורודף כבוד, שמשתמש בעליונות שלו כדי להתנשא על בני האדם, ולחלק להם פקודות באופן שרירותי. כשהאדם עובד את ה' ומקיים מצוות מתוך עמדה נפשית שכזו, הוא מרגיש שהתורה מאמלת אותו ומדכאת את חייו לחינם. הוא חש חסר אונים מול האל הגדול, בכך שהוא נאלץ לוותר על חירותו בלית ברירה. המצב הזה מוביל לדכדוך, לשנאת החיים ולחוסר מוכנות להתבטל בפני הבורא.

כדי לתקן את הצרות הרוחניות הללו, צריך לעשות טיפול שורש, ולשקם את היחס הנפשי אל הבורא. כשהאדם יכיר בכך שיש בו חסרון מובנה, ואילו לבורא יש אוצר רוחני אין סופי של חכמה וטוב ומוסר, הוא ישמח לקבל עליו את מרותו. כשהוא יהיה בטוח שהאל רוצה לסייע לו, וחפץ להעניק לו מטובו כדי לקרב אותו אל השלמות, הוא יתבטל אליו בשמחה. עבודת ה' מתוך עמדה כזו, שהקשר עם הבורא תורם לו את הדבר החשוב ביותר בחיים, תחזק את הביטחון של האדם, ותמלא אותו בסיפוק ושמחה אדירים.

הרחבות

• אמור לצרוחינו די

כָּל הַצָּרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם... אֵינָן בְּאוֹת כִּי-אִם מִפְּנֵי חֶסֶר-דַּעְיָה לְהִסְתַּכֵּל הַסְּתַכְּלוֹת בְּהִירָה בְּגֵאוֹת ד'. הרב קוק מבאר במקום אחר את משמעותה של ההתבטלות בפני הקב"ה. הרב מסביר כי התבטלות זו דורשת מהאדם להתרומם ולהבין כי כל מה שקורה בעולם, בין הדברים הטובים והנעימים ובין מה שהוא תופס כמאורעות קשים, הוא המהלך בו העולם מתעלה: "כאשר יתבונן האדם שמצב ההווה איננו כי אם מעבר לחיים טובים ומאושרים, לחיים שרשעה כעשן תכלה, והרעות הרבות אשר שרשן הוא במה שהאדם באדם ישלט לרע לו (על פי קהלת ח, ט) יכלו, והדעות והמדות ועמהן המעשים יזדככו, ובזה יסורו גם כן הרעות הטבעיות שלא הוכנו כי אם כדי להכניע יצר לב האדם ולבצר זדון לבו, אם כן המתבונן בחיים ההויים בתוך מעבר לחיים מאושרים שמלאים עדן ומנוחה, הוא ישמח מאד במעשה ד' וישכיל שטוב להודות לשמו יתברך על כל מה שברא." [עין איה, שבת א, פרק א, מח]

שאלות לדין

האם אתה מצליח להסביר לפי דברים אלו את כל התקופות הקשות שעברת בחיים?
האם הכניעה אינה מידה רעה? מה ההבדל בין כניעה לאלוהות לבין הכניעה לכל דבר אחר?

לעילוי נשמת ציפורה בת ר' נפתלי ז"ל

הבנה נכונה
ברוממות הבורא
מובילה לעונג

כָּל הַצָּרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם, בְּיַחְוֹד הַצָּרוֹת הַרוּחָנִיּוֹת: תּוֹגָה, קֶצֶר-רוּחַ, בְּחִילַת-הַחַיִּים, יָאוֹשׁ, שִׁבְאַמָּת הֵן הַנֶּן הַצָּרוֹת הַעֲקָרִיּוֹת שֶׁל הָאָדָם, אִף הֵן אֵינָן בְּאוֹת כִּי-אִם מִפְּנֵי חֶסֶר-דַּעְיָה לְהִסְתַּכֵּל הַסְּתַכְּלוֹת בְּהִירָה בְּגֵאוֹת ד'°.

הַהִכְנָעָה מִפְּנֵי הָאֱלֹהִים, שֶׁהִיא דְבַר טְבָעִי בְּכָל נְבְרָא, בְּכָל הַיּוֹה שֶׁפְּרִטִיּוֹת מִתְגַּלָּה בְּקִרְבָּהּ, לְהִתְבַּטֵּל בְּפְנֵי הַכְּלָלוֹת וְקַל-וְחֹמֶר בְּפְנֵי מְקוֹר הַהוֹיָה° שֶׁל הַכְּלָלוֹת, שֶׁהוּא חֵשׁ בּוֹ עֲלִיוֹנוֹת שֶׁל אֵין-קֶץ לְגַבֵּי הַכְּלָלוֹת, - לֹא צֶעַר וְדַכְדוּף יֵשׁ בָּהֶם, כִּי-אִם עֲנֵג וְקוֹמְמִיּוֹת, שֶׁלְטוֹן וְגִבּוֹרָה פְּנִימִית מְעֻטָּרֶת בְּכָל יָפִי.

כְּשֶׁמִּתְפַּתַּחַת הַהִפְכָּה הַזֹּאת שֶׁל גֵּאוֹת ד' בְּקִרְבַּ הַנְּשָׁמָה בְּכָל דְרָכֶיהָ הִיא מְרֻצָּה° אֵת הַחַיִּים בְּשֶׁעֲבוֹדָם° הַטְּבָעִי, מִמְלֶאכֶת נַחַת וְחַיִּים לְפִי אוֹתָהּ הַמְּוֶדָה שֶׁהִפְרֵט מִכִּיר אֵת גְּדֵל הַכְּלָל וְהַדָּר מְקוֹרוֹ, וְכָל הַעֵז וְהַהוֹד שֶׁבְּמַחְזוֹת הַמְּצִיאוֹת הוֹלֵךְ וּמִתְעַלָּה, מִתְכַּלֵּל וּמִתְאֲדָר°, עַל-יְדֵי הַקְּטָנָתָהּ שֶׁל הַנְּשָׁמָה לְפָנֵי יוֹצְרָהּ.

הַהִקְטָנָה הַטְּבָעִית הַזֹּאת מְצַמֶּיחָה גְּדוּלוֹת אֲדִירָה, שֶׁלְטוֹן שֶׁל הוֹד-מְלָכוּת וְנַהוֹרָא מְעֵלִיא°, הַמְּשַׁחֶקֶת° בְּכָל עַת פֶּנֵּג עֲדָנֶת מְצִיאוֹתָהּ וְעֲלִיזָה בְּחֻלְקָה הַהוֹלֵךְ וּמִתְרַחֵב, הוֹלֵךְ וּמִתְגַּדֵּל עַד אֵין חֶקֶר, אֵין קֶץ, עַד תְּאֹת גְּבַעַת עוֹלָם°. אֲבָל מִתִּי הִיא טְבָעִית?

כְּשֶׁגְּדֵלֶת הָאֱלֹהִים מְצַטִּירֶת יָפָה בְּתוֹךְ הַנְּשָׁמָה, בְּצוּרָה שֶׁל דַּעְיָה טְהוֹרָה, שֶׁל שֶׁכָּל מִתְעַלָּה מִכָּל מַהוּת° וְשֶׁל דְמִיּוֹן עֲשׂוּי בְּטוֹב הַחַיִּים מְמַלֵּא בְּכָל הוֹד וְתַפְאָרֶת גְּדֵלָה, שֶׁאֵז נִתְבַּעַת° הַהִתְבַּטְלוֹת מִכָּל זְוִיּוֹת הַנְּשָׁמָה, מִכָּל כְּלָלוֹתֶיהָ וּפְרִטִיּוֹתֶיהָ.

(אורות, זרעונים, יסורים ממרקים)

בְּהִירָה - טובה ומעמיקה. בְּגֵאוֹת ד'- בגודל ובטוב האלוהי. התבוננות מביאה ליראת רוממותו.
מְקוֹר הַהוֹיָה - בורא עולם. בָּה - בהכנעה. מְרֻצָּה - חפיצה, מעוניינת. בְּשֶׁעֲבוֹדָם - לעבודת ה'.
מִתְאֲדָר - מתעצם ומתגבר. נַהוֹרָא מְעֵלִיא - הארה עליונה. הַמְּשַׁחֶקֶת - מלשון שחוק, השמחה. עַד תְּאֹת גְּבַעַת עוֹלָם - תענוג המתפשט לכל קצות הארץ. מִתְעַלָּה מִכָּל מַהוּת - מחשבה שאינה מנסה לתחום ולהגדיר את המהות האלוהית ש"אין מחשבה תפסיה ביה". נִתְבַּעַת - ראויה היא.

ביאורים

בפסקה הקודמת למדנו על היחס הנכון שצריך להיבנות בין האדם לבורא. האל איננו מושל אכזר שמנצל את הכח שבידיו כדי להשתלט על בני האדם, ולהכביד עליהם את החיים. האל הוא רב חסד המעניק חיים וטוב לבריות ומנחה אותם בדרך הישרה המתאימה להם. כשהאדם מזהה שיש בו חסרון והוא זקוק לבורא, ושהבורא מצדו רוצה להיפתח כלפיו ולהשלים את חסרונו, מתפתחת ביניהם אהבה, ולא יראה. יש ביניהם קשר של קרבה וחיבה, ולא יחס של פחד וריחוק. מתוך אורה כזו האדם מוכן לקבל בצורה טבעית את מצוות הבורא, ולמלא אותם בשמחה וברצון.

אצל כל אדם, באופן אישי, יותר קל באופן יחסי לעצב את היחס הזה. כשהאדם מתקן את המדות, לומד אמונה ומברר את המושגים הרוחניים, הוא מפנים ומרגיש את טוב ה' שמקרין עליו.

לעומת זאת, אצל העם, הצבור, זה כבר הרבה יותר מורכב. קשה יותר לזהות את הצורך של החברה כולה ליצור מערכת יחסים בינה לבין הבורא. התעלות מוסרית, דבקות וקדושה, נתפסים בדרך כלל כעניינים פרטיים של כל אדם, כדי לענות על המאוויים הרוחניים שלו. הצבור והעם כולו עוסק רק בסיפוק הצורך הקיומי, בארגון וסדר של מדינה עם בטחון וכלכלה יציבים.

ההיסטוריה מלמדת, שכאשר חברה שלמה בחרה לקשור את עצמה עם הבורא, זה לא הביא אותם לתיקון מוסרי, אלא גרם דווקא להשחתת המידות או לדיכוי החיים. האלילות והעבודה הזרה הביאה את האמונה באל לתוך החברה, אבל היא הכניסה אותה בצורה כוחנית ולא טבעית. האל שלהם לא העניק חיים לחברה, אלא קלקל והרס את ההתנהלות הבריאה שלה.

יש רק עם אחד בעולם, אצלו הקשר עם הבורא מצליח להתממש בצורה ראויה גם במישור הלאומי. עם זה הוא עם ישראל. האמונה בה' טבועה בגנים הישראליים. זוהי תורשה טבעית העוברת מדור לדור, ואיננה תלויה בבחירה או בהחלטה מודעת. עם ישראל מסוגל לנהל גם את הפוליטיקה והצבא, כאשר הקשר עם הבורא מנחה ומדריך אותו. אמנם היו תקופות משבר של מעידה וסטייה מהדרך גם אצל עם ישראל, אבל אלו היו תופעות זמניות חולפות. לבסוף, עם ישראל יצליח להגשים את היכולות הרוחניות שלו, ויציג לאנושות כולה מדינה שמשגשגת ופורחת מתוך קדושה.

הרחבות

• אמונת הציבור

מורשת פלטה יש לה לאנושיות בכנסת-ישוראל. הרב קוק מבאר כאן כי לעם ישראל חוש מיוחד לקלוט את האמונה גם ככלל, כעם. הרב צבי יהודה קוק מבאר שנקודה זו היא ייחודיותו של עם ישראל: "כאן נפגשים עם יסוד היסודות: ערכנו המיוחד הוא בתור עם. 'אשר בחר בנו מכל העמים' [ברכות התורה]. יחידים, צדיקים וחסידים נמצאים גם אצל אומות העולם. בדברי קודש של המהר"ל, ב'נצח ישראל' פרק יא, מתברר החילוק היסודי שבין קדושת הכלל לקדושת הפרט. נכון שגם אצל אומות-העולם יש צדיקים, אבל זה באופן פרטי ויחיד. החימוש שלנו בהיסטוריה, הגאונות המיוחדת לנו, הצדקות הספציפיות לנו בעולם, היא מצד היותנו עם, צבור, כלל" [שיחות הרצ"ה, שמות עמ' 33]. הרב קוק אומר שעם ישראל ילמד חידוש זה את העולם כולו: "למלואה של שאיפה זו (לרומם את העולם כולו) צריך דוקא שצבור זה יהיה בעל מדינה פוליטית וסוציאלית וכסא ממלכה לאומית ברום התרבות האנושית 'עם חכם ונבון וגוי גדול' (על פי דברים ד, ו) ... למען דעת שלא רק יחידים חכמים מצוינים חסידים ונזירים ואנשי קדש חיים באור האידיאה האלוהית כי גם עמים שלמים מתוקנים ומשוכללים בכל תקוני התרבות והישוב המדיני עמים שלמים הכוללים בתוכם את כל השדרות האנושיות השונות" [אורות, למהלך האידיאות בישראל עמ' קד]

שאלות לדיון

האם יש בין האומות כאלה שהינן בעלות נטייה רוחנית חזקה יותר?

נראה שגם כיום יש בעם ישראל אנשים רבים, גם בין שומרי המצוות, שאינם בעלי יחס סימפטי לאלוהות. כיצד נסביר זאת על פי דברים אלו?

הכרת היחס האלוהי

הבינה היותר שלמה ומתוקנה של דעת האלהות היא הפרת היחש^ו האלהי אל העולם הכללי ואל כל פרט ופרט מפרטיו, החמריים והרוחניים, יחש הנשמה, הצד הרוחני המתיחה והממלא אור קיים והפרחה, אל הגוף, אל הדבר הנדרש לחיים לאורה ולהפרחה.

היחש הזה קשה הוא מתמלא בלב ונפש, הוא ממלא אותם^ם אהבה יותר מיראה, ונעימות הגיון ושלווה יותר ממרירות הדדעזעות.

ההפרה התרבותית של ההשפלה היותר מתקנת הולכת היא לשכלל יפה יפה הפרה מתוקה זאת.

ההכרה בחיי החי

בחי היחיד קל הדבר לבוא לידי מדה זו^ו, על-ידי הטבת המוסר המעשי והשכלי ועל-ידי העלאת אור הדעת בכלל. קשהאפי האנושי מתיחש בסימפתיה^ה אל הנשגב, אל הטוב המחלט, בשכל ובחיים, מיד ההפרה הזאת הנשמית של האלהות מתאחזת בו יפה, וקלטת בכל רעיונותיו ומתמזגת עם כל חושיו ורגשותיו לעדנם.

ההכרה בקרב האומה

האורגן הקבוצי, שלו יש פסיכולוגיה מיוחדת, אם גם הוא יהיה בעמק עמקו נוטה לסימפתיה מוסרית עליונה, ואהבת הטוב האצילי תהיה חקוקה יפה בעצם טבעה, על-פי בחירתה או על כל פנים על-פי מורשת אבות שלה, אז תתפלש יפה בקרב האמה גם כן ההפרה הזאת הנשמית, ויהיה הנעם של האהבה האלהית עם יראת-רוקמות מתוקה ומתקנת שרוי בכללות האמה ומישר את כל דרכיה. אבל לפי מדת רחוקה של הפסיכולוגיה האורגנית מהחבה הפנימית אל הטוב המחלט, כן לא יוכל היחש הנשמתי לחדר בקרבה ביחש האלהי, ומכרח קשר האלהות להיות בקרבה קשר נכרי, והאלהים יהיה בה אל נכר ואל זר, ואל זר זה יקנה לו^ו תכונות משנות וקריקטוריות, המעוותות את החיים הרבה יותר ממה שהן יכולות לישר אותם.

סימני הרשע בתרבות

לעת עתה עוד לא באה התרבות למדה זו, להכין סימפתיה אלהית של הטוב המחלט בעמק השקמה של האורגנים הקבוציים, ועל כן הננו רואים בהם עדין סימני רשע ועריצות ומהות המוסר הולכת ומתמסמסת ונעזבת מן הלב הכללי של הקבוצים.

ההבנה הכונה ממצאת בישראל

אבל מורשת פלטה יש לה לאנושיות בכנסת-ישוראל, שהסימפתיה האלהית נמצאת בחוגה הפנימי. הרגש מעיד והבינה מבררת, שאלהי עולם היחיד והמיוחד הוא הטוב הגמור, החיים, האור, הפל, המרומים על כל ומרומים על כל רוקמות, וטוב מפל טוב, טוב לכל ורחמיו על כל מעשיו, מחיה הפל ושומר הפל, מצמיח ישועה לכל, והסימפתיה הכוללת הזאת חודרת באמה זו לא רק בפרטיה, כי-אם נוקא בכללותה. אם נדמין ששקחה את נשמתה, את מקור חייה, נסתגלה לה הנבואה להזכירה והוכנו לה הגליות לפשט את עקמומיותיה, עד שסוף כל סוף תנצח בקרבה הסימפתיה של הטוב המחלט. (אורות התחיה א)

דעת האלהות - הבנת האמונה בה' וה"מושג האלוהי" בצורה נכונה ועמוקה. **הפרת היחש וכו'** - היחס והקשר שבין ה' לעולם דומה ליחס והקשר שבין הנשמה לגוף. כשם שהנשמה מחיה ומפריחה את הגוף כך ה' משפיע חיים וטוב לעולם. **היחש הזה** - כשאדם מבין שיחס ה' לעולם הוא קשר של השפעת חיים. **אותם** - את הלב והנפש. **ההפרה התרבותית** - העולם הולך ומתפתח להסתכלות ישירה ועמוקה. **מדה זו** - הכרת דעת האלוהות זו. **בסימפתיה** - יחס אוהב. **ההפרה הזאת וכו'** - של יחס ה' לעולם כיוס הנשמה לגוף. **האורגן הקבוצי** - אומה, חברה. **פסיכולוגיה מיוחדת** - תכונות נפשיות לאומיות, בלשון חז"ל: "שר האומה". **נכרי** - זר, תפיסת עולם שאלוהים הוא מנותק ומנוגד לעולם. **יקנה לו וכו'** - תפיסה דתית מעוותת.

ביאורים

ניתן לחשוב שהאמונה בה' היא תוצאה של בחירת האדם. יש אנשים הבוחרים להאמין, ומנהלים את חייהם על פי מצוות אלוהיות. ויש כאלו שלא בוחרים להאמין, ולהם אין שום קשר עם הבורא. אך האמת היא, שהאמונה בה' טבועה בנפש האדם, ואיננה תוצאה של המודעות שלו. חיי האדם עצמם נובעים מהנשמה האלוהית ששרויה בו, והנשמה היא זו שמשדרת ומביעה את הנוכחות של ה' בחייו. האדם אמנם יכול "להעמיס" על עצמו עיסוקים ומחשבות, שיחצצו בין האישיות שלו לבין השורש האלוהי שלה. אבל הוא לא יוכל להשתיק את הקול הפנימי, שמזכיר לו ללא הרף, שהוא קשור אל ה' בכל נימי נפשו.

כל ההיסטוריה האנושית נעה סביב היחס לאמונה בה'. יש שמנסים להתעלם ולברוח ממנה, ויש שמנסים להגשים אותה בצורות שונות, אבל אף חברה אנושית לא יכלה להישאר אדישה ולהתעלם ממנה. גם הצורך של חלק מהתרבות האנושית להדגיש את תפיסתם בחוסר אמונה בה', מעיד על הנוכחות העמוקה של הבורא בנפש האדם.

התמורות השונות במהלך ההיסטוריה בניסיון לממש את האמונה בחיי האדם והחברה, נובעות מהתגוששות של שתי תשוקות המוטבעות בנפש האנושית: האחת היא התשוקה לקרבת ה', שמביאה להשפעה של האמונה על חיי האדם. השנייה רואה חשיבות רבה בחשיבה ובהשקפת עולם הגיונית, עדינה וישרה, שמאזנת את התשוקה הראשונה, בכך שהיא מכוונת את אופן ההשפעה של האמונה על החיים.

בימי קדם, כאשר האלילות והעבודה הזרה שלטו בחברה האנושית, התשוקה השנייה לתפיסה בריאה וישרה, הושתקה. הרצון העז לקרבת ה', תורגם לדמיונות על אלים ששולטים בעריצות בחיי האדם, ודורשים ממנו התנהגות בוטה וגסה כדי שימצא חן בעיניהם. התפיסה המעוותת הזו גרמה לפריצת כל גבולות המוסר, ולהשחתת החברה האנושית בשם הדת. החוויה הדתית בעת הפולחן, הכשירה כל תועבה והפקרות, במסגרת עבודת האל. האמונה נתנה דרוור מוחלט לתאוות האדם ויצריו, כך שיוכל לבטא אותם כרצונו ללא גבול. אולם דווקא הקלקול הגדול הזה, מעיד עד כמה הכיסופים לקשר קרוב והדוק עם הבורא הם עצומים, ובעלי השפעה על האנושות.

הרחבות

• התבררות האמונה

פְּעֻלַת שְׁנֵי יְסוּדוֹת שׁוֹנִים הַפְּכִיִּים זֶה לְזֶה בְּטֻבְעָם. הרב קוק מתאר את פעולתם של שני היסודות- כוחות הפועלים באדם ביחס לאמונה גם ביחס לציבור: "לפעמים יבא זמן, שיגלה כח הכרחי לסלק איזה דבר מהאמונות המוכרחות (על פי הרמב"ם במורה הנבוכים, ח"ג כח: "אמונות מסוימות שהאמונה בהן הכרחית לשם תקינות המצבים המדיניים, כגון שאנו מאמינים שהוא יתעלה יחרה אפו על מי שהמרה את פיו ולכן חייבים לפחד, לירא ולהיזהר מן העבירה") מתוך חוג האמונה, מפני שכבר הגיע מצב הקיבוץ ההוא למדה זו, שאיננו צריך עוד להיות נסעד בצד הכרחי ההוא של ציור אמונה זו." כלומר: במידה וציבור מסויים כבר מוכשר לזכך את ציורי האמונה ולקלוט אותם בצורה מרוממת ומופשטת יותר, "אז תוחל איזה מין תסיסה (כפרנית), מצד אחד נראה הדבר כפרצה ביסוד האמונה, ומצד השני כהארה והזרחת אור על האופק האמוני, והוספת כח ליסודה. ובאמת שני הצדדים הנם דברי אמת. לא כל האנשים ולא כל הסיעות יבוכרו בפעם אחד ובתקופה אחת" אנשים וציבורים שונים מתבגרים - כל אחד לפי הקצב המתאים לו, "ויזדמן הדבר, שחלק אחד כבר בא עד אותה המדה בפתוח הכרתו ותרבותו, עד שאיננו צריך עוד לאותו ההכרח של איזה צד מן האמונה המוכרחת, וכיון שכן, הרי הענין ההוא דבר יתר אצלו, שהוא מעכב על מהלך רוחו וקדושת נשמתו ותעופתה. אבל באותו החוג שלא בא עדיין למדה זו, וההכרח הוא עומד לו בעינו, סילוק ענין מוכרח זה היא קציצה בנטיעות והריסת האמונה." [אורות האמונה עמ' 74-75]

שאלות לדין

הרב קוק מסביר שקול ה' הוא עצם החיים האנושיים, מדוע ישנו קושי לזהות אותו? כיצד קורה שקול ה' מתלבש בלבושים שמביאים טומאה, זוהמה ורשע?

לילוי נשמת איידל בת שלמה ופנינה רחל שניידר ע"ה

במעמקי הנשמה האנושית קול ד' קורא בלא הרף, מהומת החיים יכולה רק להמם את הנפש, עד שלא תשמע ברב עתות חייה את הקול הקורא הזה. אבל בשום אופן לא תוכל לעקר את היסוד, את השרש והעקר, של הקול הזה, שהוא באמת כל עצם החיים האנושיים. ועל פן אֶנְחָנו רואים בכל התולדה האנושית, שגליה מכים תמיד בתוך היסוד הגדול הזה של קול ד' הקורא בלא הרף.

ובצורות שונות מתגלם הקול הנורא הזה. בתכסיסים שונים הולכת נפש האדם הפרטי ונפש הקבוץ האנושי, הפללי או החלקי, ומבקשת דרכים, איך להקשיב את הקול הזה. וגם באלה שהם מתאמצים לברוח מפניו ולהשתיק אותו, אין הבריחה וההשתקה הזאת אלא מגלה ביותר את קשורה הפנימי של הנפש אל אותו הקול האדיר, שאינו פוסק מנהום גם בלבבם ומרודות גם בהם עצמם. אכן לשוא גם כל מאמצי הבריחה ממנו וכל התחבולות להשתקתו, קול ד' לא יפסק, זכרו לא יסוף, לעולם ירעם עליהם בתוכם ובנפשם פנימה, קול ד' בכח, קול ד' בהדר.

הסבה היסודית של התנועות הגדולות, שאנו מוצאים במהלך רוח האנושיות בנוגע לאותו הקשר שלו עם קול ד', בצורותיו השונות, בחיוביו ובשלילותיו, היא הופעתו הכללית מתוך פעלת שני יסודות שונים הפכיים זה לזה בטבעם, ששניהם יחד אינם פוסקים מהגביר את לב האדם להתקשר עמם ולחיות על פיהם את חייו העצמיים.

היסוד האחד הוא קול התשוקה הנפשית הטבעית העצמית לקרבת אלהים, אשר כל ההויה קלה, וכל זרמי הנפש, החיים בכל מלא היקום ובכל פח התודעה האנושית, כלם אומרים באין הרף, כי אף זהו הטוב, זהו האשר, זהו יסוד החיים הנצחיים, מקור האור ושרש כל עדן.

והיסוד השני הוא הקול המזקק ומצרף את עצם תשוקת הקרבה הזאת, המוציא אותה מנפתולי מחשפיה ומעלה אותה למכון האורה הבירה.

ושני היסודות האלה ביחד עושים את המכון של הקדש ושל טהרת הקדש.

גם בתקופות אשר השפל מאד רוח האדם ושום דברי עדינות מוסרית ורגשי תפארת טהורים לא יכלו לחדר לתוך לבו, גם אז לא חדל קול ד' לקרא בקרבו. נתלבש אז הקול ההוא במעטפות מפלצת אימות, מביאות שממון טמאה וזהמה רשע ונסל על כל כפר החיים הכלליים והפרטיים. מתוך הקול הזה בעוונתו יצאו כל המכונות האליליות, כל דרכי העבודות הזרות, לכל ארחות המעקשים שלהן.

אבל גם תחת הררי החשך הללו לא חדל כח האיתנים אשר לקול ד' ביסודו, לפעל את פעלתו, למרות אשר רבי המחשפים הפכו את התגלותו לבלהה והרס. מהלך רוח האדם אינו פוסק את שיטתו בים הגדול הזה, החובק בתוכו את אלה שני הזרמים המתגוששים: עצם יסוד קרבת אלהים וטהרתה של קרבה זו.

(מאמרי הראיה א, המאור האחד, א)

קול ה' בשפלות האדם